

MIECZYŚŁAW MAŁECKI

(1903–1946)

ieczyśław Bronisław Małecki urodził się 14 lipca 1903 r. w Mielcu, z ojca Michała i matki Bronisławy z Grodeckich. Gimnazjum klasyczne, rozpoczęte w 1915 r. w Złoczowie na Ukrainie, ukończył w Nowym Targu w 1923 r. Maturę zdał z wynikiem celującym. W latach 1923–1927 studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim filologię polską i słowiańską oraz romanistykę jako przedmiot poboczny. Jego nauczycielami akademickimi byli: Ignacy Chrzanowski, Jan Łoś, Jan Rozwadowski, Kazimierz Nitsch i Stanisław Wędkiewicz. W czasie studiów przez trzy miesiące przebywał w Dijon, gdzie otrzymał dyplom wyższego stopnia z wynikiem bardzo dobrym. Magisterium z filologii polskiej otrzymał przedterminowo w grudniu 1926 r., broniąc pracy *Archaizm podhalański wraz z próbą wyznaczenia granic tego dialektu*. W czerwcu 1926 r. Senat Akademicki powierzył mu sprawowanie czynności pomocniczych przy Seminarium Historii Literatury Polskiej. Obowiązki te pełnił od października 1926 r. do stycznia 1927 r. Uzyskawszy wymienne stypendium na studia do Jugosławii, przez dwa lata (1927–1929) prowadził tam badania gwarowe. Badania na Istrii wykonywał w bardzo trudnych warunkach, z uwagi na ciągłe zagrożenie ze strony faszystów włoskich. Niecały rok po magisterium obronił na Uniwersytecie Jagiellońskim pracę doktorską nt. *Cakawizm a mazurzenie*, opartą na zebranych w Jugosławii materiałach. Rygorozum z filologii słowiańskiej i filologii romańskiej złożył w październiku 1927 r. Na doktora filologii słowiańskiej promowany został 14 października 1927 r. Jego praca doktorska ukazała się drukiem w wydawnictwie Polskiej Akademii Umiejętności pod zmienionym tytułem: *Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych*. Od października 1929 r. do końca stycznia 1935 r. był starszym asystentem w Seminarium Językoznawstwa Słowiańskiego. W styczniu 1929 r. powołany został na współpracownika Komisji Językowej PAU. Habilitował się w marcu 1930 r. na podstawie rozprawy *Przegląd słowiańskich gwar Istrii i wykładu „Zagadnienie jedności językowej serbochorwackiej”*. W maju 1930 r. uzyskał veniam legendi z filologii słowiańskiej. Od października 1932 r. do końca listopada 1933 r., jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej, prowadził badania dialektów macedońskich w Grecji. Trzeci trymestr roku akademickiego 1933/1934 spędził w Jugosławii. W r. 1934 przebywał w Rumunii, gdzie badał słowiańskie gwary w Banacie i polskie na Bukowinie.

Od lutego 1935 do końca listopada 1937 r. był zatrudniony jako adiunkt w Seminarium Gramatyki Porównawczej. 1 października 1937 r. został profesorem nadzwyczajnym filologii południowosłowiańskiej i kierownikiem specjalnie dla niego utworzonej katedry filologii południowosłowiańskiej.

6 listopada 1939 r., wraz z innymi profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego, został aresztowany i po kilku tygodniach pobytu w więzieniu na Montelupich w Krakowie, a następnie we Wrocławiu, znalazł się w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen; później został przewieziony do Dachau, gdzie przebywał do grudnia 1941 r. Po powrocie do Krakowa zatrudnił się w spółdzielni mieszkaniowej, a następnie za przyzwoleniem i na zlecenie władz tajnego Uniwersytetu Jagielloń-

skiego podjął pracę w Institut für Deutsche Ostarbeit. Oficjalnym zajęciem Małeckiego było zbieranie materiałów do słownika polskich zapożyczeń z języka niemieckiego. Była to tylko przykrywką dla organizacji tajnego nauczania uniwersyteckiego, jakie od połowy 1942 r. prowadził i którym objęte zostało prawie 1000 osób na różnych kierunkach i latach studiów. Funkcję kierownika pełnił gorliwie i z wielkim poświęceniem, nie bacząc na grożące jemu i jego rodzinie niebezpieczeństwo. W biurze tajnego nauczania uniwersyteckiego, mieszczącym się początkowo w oficynie przy ul. Podwale 2, a później w jego domu przy ul. Spadzistej, przyjmował codziennie po kilkadziesiąt osób. Zaabsorbowany organizacją i kierowaniem tajnymi studiami uniwersyteckimi niewiele wykładał, znajdował jednak czas na pracę naukową. Kilkakrotnie wystąpił na tajnych posiedzeniach Komisji Językowej PAU: w czerwcu 1941 r. przedstawił referat „O słowniku niemieckich zapożyczeń w polszczyźnie”, w maju 1943 r. — „O związku języków bałkańskich”, w czerwcu 1944 r. — „Słowianie w Grecji” (zapowiedź większej pracy o Słowianach w Albanii i Grecji).

Mimo iż pracę w Ostinstitut podjął na polecenie cywilnych władz konspiracyjnych, stał się przedmiotem ataków pewnego odłamu organizacji podziemnych w Krakowie i Warszawie. Po wojnie przysporzyło mu to wielu przykrości, przez pewien czas był przez ministerstwo oświaty zawieszony w obowiązkach służbowych. Dopiero po interwencji Senatu Akademickiego minister oświaty w maju 1945 r. cofnął tę decyzję.

Obowiązki profesora UJ objął MałECKI zaraz po wyzwoleniu Krakowa — 24 stycznia 1945 r. W listopadzie tegoż roku został mianowany profesorem zwyczajnym nowo utworzonej katedry dialektologii słowiańskiej. Rzucił się w wir pracy organizacyjnej. W maju 1945 r. pod jego kierunkiem przeprowadzono reorganizację Studium Słowiańskiego, powiększono liczbę katedr do jedenastu. Dyrekcja Instytutu obok kształcenia młodej kadry za najważniejsze uznała wznowienie „Rocznika Sławistycznego”. Jednocześnie przyjęto bardzo ambitny plan wydawniczy Studium, wysuwając na plan pierwszy opracowanie *Atlasu języków słowiańskich*. Zainicjowana przez Małeckiego „Biblioteka Studium Słowiańskiego” wydała w latach 1945–1951 dwadzieścia kilka pozycji. 15 kwietnia 1945 r. MałECKI zainaugurował działalność reaktywowanych po wojnie Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich odczytem „Idea słowiańska a nauka”. W lipcu 1945 r. walne zgromadzenie PAU wybrało go na członka Akademii. Zmarł w szpitalu w Kłodzku 3 września 1946 r. po nieudanej operacji wyrostka robaczkowego, zaledwie w kilka dni po zakończeniu ogólnopolskiego kursu dla nauczycieli. Pochowany został na cmentarzu w Rabce.

Mieczysław MałECKI był żonaty z Cecylią Woźniacką. Z tego związku urodziło się czworo dzieci: Mieczysław, Halina, Bolesław i Andrzej.

W ciągu niecałych dwudziestu lat, przerwanych okupacją hitlerowską, MałECKI dokonał wielkiego dzieła zarówno w dziedzinie nauki, jak też dydaktyki i organizacji nauki. Jego dorobek obejmuje około osiemdziesięciu pozycji w kilku językach. Był bowiem poliglota.

Mieczysław Małecki pracował naukowo w dziedzinach dialektologii polskiej i słowiańskiej. W obu stworzył dzieła wybitne, o nieprzemijającej wartości.

W dorobku polonistycznym uczonego wymienić należy przede wszystkim monografię *Archaizm podhalański (wraz z próbą wyznaczenia granic tego dialektu)* z mapą. Jest to praca magisterska napisana pod kierunkiem profesora K. Nitscha. Oparta na zebranym osobiście przez Małeckiego materiale gwarowym z całego Podhala, wyznacza po raz pierwszy granicę wymowy ogólnopolskich *szy, ży, czy, rzy* jak *si, zi, ci, ri* na tle granic kilku innych właściwości gwary podhalańskiej. Stosując metodę nowoczesnej geografii językowej, autor starał się wyjaśnić przyczyny takiego a nie innego przebiegu pęku tych izofon (por. recenzje K. Nitscha i J. Łosia). Praca ta była rewelacją naukową w chwili ukazania się drukiem, a dziś jeszcze należy do kanonu polskiej dialektologii i geografii lingwistycznej.

Praca nad *Atlasem językowym polskiego Podkarpacia* zajęła Małeckiemu kilka lat (1929–1932 — zbieranie materiałów, 1932–1934 — redagowanie i druk). Był on jedynym eksploratorem, udział Kazimierza Nitscha w badaniach terenowych był minimalny. Atlas zawiera pięćset map, opracowanych na podstawie danych zebranych w trzydziestu dziewięciu miejscowościach (trzydzieści cztery polskie, dwie słowackie, jedna czeska, dwie ukraińskie). Ukazanie się *Atlasu* wywołało olbrzymi oddźwięk. Był to pierwszy atlas gwarowy w świetle słowiańskim. Dla Małeckiego stanowił on osobisty sukces. Była to zarazem próba przed podjęciem prac nad atlasem gwar całej Polski. Obaj autorzy przedstawili w Komisji Językowej PAU projekt takiego przedsięwzięcia. Doczekał się on realizacji po wojnie. Wykonany został przez zespół pod kierunkiem Kazimierza Nitscha, a następnie Mieczysława Karasia jako *Mały atlas gwar polskich* (t. I–XIII, Kraków 1950–1970).

Wielkie zasługi położył Mieczysław Małecki jako badacz dialektów polskich poza granicami kraju. Badał polskie gwary na Spiszu, Orawie, w Czadeckim oraz polskie wyspy językowe na Słowacji, w Bośni i w Rumunii. Najwcześniej zajął się polskimi koloniami w Bośni. Ustalił, iż stanowi je ludność urzędnicza, robotnicza i rolnicza, która napłynęła tu około r. 1890. Większość kolonistów pochodziła z Wołynia i dawnej Galicji, przeważnie z powiatów niskiego, tamobrzeskiego i rzeszowskiego. Język ich przedstawiał mieszaninę dialektów. W 1928 r. uczony rozpoczął druk artykułów o polskich wyspach językowych na Słowacji. W 1938 r. w „Biblioteczce Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego” (nr 12) ukazała się broszura Małeckiego pt. *Język polski na południe od Karpat (Spisz, Orawa, Czadeckie, wyspy językowe)*. Zebrał w niej, uporządkował i przedstawił zagadnienie polszczyzny w kontaktach z językiem słowackim, podał ogólną charakterystykę polskich gwar góralskich. Na podstawie analizy językowej wykazał polskość wymienionych obszarów, określił granicę językową polsko-słowacką i głębokość wzajemnego oddziaływania polskiego i słowackiego.

Małecki zabierał niekiedy głos w sprawach poprawnościowych. Wypowiadał się na temat nazw dwóch wsi koło Kalwarii Zebrzydowskiej: *Zarzyce, Leńcze* czy *Zarzeczce, Leńce* — uzasadniona nazwa *Zarzeczce* i *Leńce*. Pisał o spiskim *-x* i *O wpływie słowackim na polskie gwary na Orawie*, opublikował *Polskie teksty gwarowe ze Spisza*,

ogłosił recenzje z prac: Jana Stanisława Bystronia, Józefa Tarnackiego, Witolda Taszyckiego, Władysława Kuraszkiewicza, Henryka Friedricha, Emila Miki, Jana Aleksandra Zaremby. W polonistycznym dorobku Małeckiego znalazł się artykuł historycznoliteracki: *Czas powstania „Roksolanii”* (1927). Prawdopodobnie był to naukowy debiut młodego uczonego, poświęcony profesorowi Łosiowi dla uczczenia 25-lecia jego działalności na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Charakter ogólny ma artykuł *Kilka uwag o chronologii i genezie mazurzenia* („Prace Filologiczne” XV, 1931 — tom poświęcony pamięci J. Baudouina de Courtenay). Małecki zwrócił w nim uwagę, że mazurzenie nie mogło nastąpić przed tzw. dyspalatalizacją samogłosek przednich, a zatem mogło się pojawić dopiero po XI w. Teza ta pozostawała w sprzeczności z poglądami Brücknera i Nitscha, którzy mazurzenie uważali za zjawisko starsze. Artykuł Małeckiego odegrał wielką rolę w powojennej dyskusji nad mazurzeniem i genezą polskiego języka literackiego. Trwałą wartość zachowały również rozprawy Małeckiego *O możliwościach chronologizacji cech w gwarach przejściowych, Do genezy gwar mieszanych i przejściowych (ze szczególnym uwzględnieniem granicy językowej polsko-czeskiej i polsko-słowackiej)* i *Nowsze kierunki dialektologii* (referat przedstawiony na X Zjeździe Naukowym Polskiego Towarzystwa Językoznawczego w 1938 r.).

Poważny jest wkład Małeckiego w badania dialektów serbsko-chorwackich. Badania te zapewniły mu trwałe miejsce w historii dialektologii serbsko-chorwackiej, a jego prace zachowały aktualność do dziś. Intensywne badania terenowe dialektów w zachodniej części serbsko-chorwackiego obszaru językowego prowadził Małecki w latach 1927–1929. Gruntownie poznał gwary czakawskie wzdłuż całego niemal wybrzeża Adriatyku, na wyspach, a także zbadał skomplikowane stosunki dialektyczne na półwyspie Istria. Pierwszą ważniejszą pracą dotyczącą dialektów czakawskich jest rozprawa doktorska Małeckiego *Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnych* („Prace Komisji Językowej PAU” 14, 1929). Zajął się w niej problemem, o którym wówczas wiedziano niewiele: nie znano jego zasięgu, chronologii ani genezy. Małecki ustalił zasięg cakawizmu i czas jego powstania (XVII w.). Zasadniczą część książki poświęcił wyjaśnieniu jego genezy. Przyczynę tego zjawiska upatrywał w bilingwizmie włoskim (weneckim) i chorwackim miejskiej ludności Dalmacji, Istrii i częściowo Przymorza Chorwackiego. Tezę o weneckiej proveniencji cakawizmu poparł wskazaniem paralelnych zjawisk z innych języków słowiańskich. Teza ta spotkała się z aprobatą środowiska naukowego, dokonano korekty chronologii powstania zjawiska (XV w.). W wydanej w r. 1930 pracy habilitacyjnej *Przegląd słowiańskich gwar Istrii* („Prace Komisji Językowej PAU” 17, 1930) przedstawił złożone stosunki dialektalne na półwyspie Istria. Zastosowanie po raz pierwszy na gruncie jugosłowiańskim metod geografii lingwistycznej pozwoliło mu wyodrębnić zespół czakawski, sztokawski, słoweński i zespół gwar mieszanych oraz przejściowych. Uczony podał dokładny zasięg i charakterystykę każdego z nich, przedstawił wewnętrzne podziały. W referacie wygłoszonym na I Międzynarodowym Zjeździe Słowistów w Pradze (1929) pt. „Słowiańskie osadnictwo w Istrii w świetle badań językoznawczych” wykazał, że słowiańskie osadnictwo na Istrii pochodzi z różnych epok. Autor umiejętnie połączył jego historię z badaniami dialektologicznymi. Książka ta,

dobrze przyjęta przez krytykę, zachowała aktualność i wartość naukową do dziś. Gwar istriańskich dotyczą dwa artykuły Małeckiego: *Gwara Ciciów a ich pochodzenie i Prastow. ě w ikawsko-ekawskich dialektach Istrii środkowej*. W pierwszym wykazał bezpodstawność poglądu, jakoby Ciciowie byli pochodzenia rumuńskiego i dopiero na Istrii ulegli sławizacji w otoczeniu gwar słowiańskich. Wnioski dotyczące historii osadnictwa wyciągał z wnikliwej analizy zasięgu zjawisk językowych. W artykule drugim zasięg wymowy dawnego *ě* ustalił na podstawie bogatego materiału zebranego przy użyciu kwestionariusza składającego się z dwustu przykładów-pytań. Gwar czakawskich spoza Istrii dotyczy ważny artykuł *O podział gwar Krku*. Autor zakwestionował w nim wcześniejsze podziały gwar wyspy Krk, wydzielił dwa zespoły dialektalne: południowo-zachodni i północno-wschodni. Artykuł zachował wartość naukową do dziś, o czym świadczy opublikowanie w r. 1963 jego chorwackiego przekładu.

Mieczysław Małecki zasłużył się jako badacz dialektów czarnogórskich. Położył też zasługi jako badacz gwar słoweńskich. Dialekty słoweńskie analizował w powiązaniu z dialektami czakawskimi. Do słoweńskiego odnosiła się jedna z jego ostatnich prac: *Romańsko-słowiańska granica językowa na zachodzie południowej Słowiańszczyzny*. Granicę tę wytyczył na podstawie własnych badań terenowych z uwzględnieniem danych dotyczących osadnictwa i dialektologii historycznej.

Małecki zajmował się też problemami historii języka serbsko-chorwackiego. W artykule *O kolebkę literatury chorwackiej* pisał o głagolickiej literaturze inskrypcyjnej na Przemyślu Chorwackim, na Istrii i na sąsiednich wyspach. W artykule *Znaczenie Dubrownika dla jedności językowej Serbów i Chorwatów* przypomniał o wpływie dialektu dubrownickiego na Vuka Karadžicia przy tworzeniu literackiego języka serbsko-chorwackiego i o roli literatury dubrownickiej w ugruntowaniu się dialektu sztokawskiego w piśmiennictwie chorwackim.

W odniesieniu do dialektów serbsko-chorwackich Mieczysław Małecki podjął ambitne problemy badawcze (cakawizm, ugrupowanie dialektów istriańskich), zastosował nowatorskie metody (geografia lingwistyczna). Uważany jest za inicjatora i prekursora późniejszych serbsko-chorwackich badań gwarowych.

Zabierał głos w dyskusji na temat tzw. jugoslawizmów w języku słowackim (*Kilka uwag o „jugoslawizmach” w języku słowackim*). Uważał, że zagadnienie to jest bardziej skomplikowane, aniżeli to się mogło wydawać na podstawie artykułu Zdzisława Stieberta.

Ogromne zasługi miał Małecki jako badacz dialektów macedońskich. Zajmował się nimi intensywnie przez kilka lat. W Macedonii pojawił się wiosną 1933 r. Jego zamiarem było przygotowanie monografii o gwarze wsi Suche i Wysoka w Soluńskim. Przez dwa miesiące przeprowadzał badania w Suchem, przez miesiąc w Wysokiej. Wiosną 1934 r. odbył wycieczkę dialektologiczną do Kostura w zachodniej Macedonii. Zapoznał się z dialektami innych wsi, leżących na północny wschód od Solunia i tworzących tzw. grupę bogdańską. Zebrany materiał przekonał go o daleko posuniętym zróżnicowaniu gwar tego okręgu.

Dialekty te badano przed Małeckim, ale dopiero nasz uczony po raz pierwszy przedstawił pełny obraz zróżnicowania dialektalnego na tym najdalej wysuniętym

na południe i niedostatecznie przedtem zbadanym obszarze. Różnice okazały się istotne, a dotyczyły zarówno fonetyki, morfologii, jak i słownictwa. W artykule *Drobiazgi z Macedonii* omówił Małecki ważne problemy, dyskutowane wówczas w nauce: rozwój końcowego jeru w gwarach Bogdańska, nierozróżnianie liczby pojedynczej i mnogiej we wsi Wysoka oraz zanik *-w-*. W 1934 r. ukazał się I tom monografii: *Dwie gwary macedońskie (Suche i Wysoka w Soluńskim)*, cz. 1: *Teksty*. Przyniósł on bezcenne teksty, świetnie zapisane (trzydzieści cztery teksty z Suchego i dziesięć z Wysokiej). Dwa lata później wyszedł tom II, zawierający słownik z ok. 4000 wyrazów. Jest to do dziś jedyny kompletny słownik określonego dialektu macedońskiego. Jego wartość dla slawistyki jest tym większa, że w badanych przez Małeckiego wsiach nie mówi się już po macedońsku. Planowaną część trzecią monografii, zawierającą opis gwary Suchego i Wysokiej, uniemożliwiła przedwczesna śmierć uczonego. Napisał ją jego uczeń, Zbigniew Gołąb, jako pracę doktorską obronioną w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Małecki badał dialekty macedońskie na szerokim tle dialektów bułgarskich i serbskich, co pozwoliło mu na porównanie systemu językowego dialektów macedońskich z systemami innych dialektów i na określenie miejsca macedońszczyzny w obrębie południowej słowiańszczyzny. Swoją pogląd na dialekty macedońskie przedstawił w ważnej rozprawie *Z zagadnień dialektologii macedońskiej* („Rocznik Slawistyczny” XIV, 1938, s. 119–144). Omówił tu poglądy na to zagadnienie swoich poprzedników i wyłożył swoje stanowisko. Stwierdził on, iż dialekty macedońskie zajmują wśród języków południowosłowiańskich miejsce odrębne:

Macedonia to typowy obszar najrozmaitszych gwar mieszanых i przejściowych, pośrednich między bułgarszczyzną a serbszczyzną. Większość z nich jest tak ze współczesnego, jak i historycznego punktu widzenia niewątpliwie silniej zrośnięta z obszarem bułgarskim niż serbskim. Macedońszczyzna stanowi pomost między serbszczyzną a bułgarszczyzną, a włączanie jej tylko do jednego z tych języków jest z punktu widzenia językoznawczego nieuzasadnione.

Opowiedzenie się Małeckiego w r. 1938 za odrębnością języka macedońskiego nie przysporzyło mu przyjaciół ani w Belgradzie, ani w Sofii.

Badając gwary soluńskie, stanął Małecki wobec problemu bałkanizmów, w które te gwary obfitują. Mówił o nich wielokrotnie w różnych pracach, poświęcił im specjalne artykuły, które zaczęły się ukazywać od r. 1933. Jego rozprawy zapoczątkowały polskie studia bałkanistyczne. W komunikacie przygotowanym na III Międzynarodowy Zjazd Slawistów w Belgradzie w 1939 r. (zjazd się nie odbył z powodu wybuchu wojny) zajął się jako pierwszy językiem staro-cerkiewno-słowiańskim jako językiem bałkańskim, stwierdzając, że można przeprowadzić dość ścisłą granicę między nienaruszonym przez wpływy bałkańskie językiem św. Cyryla i Metodego a częściowo już zbalkanizowanym językiem późniejszych przepisywaczy.

Język staro-cerkiewno-słowiański w dorobku badawczym uczonego zajmuje stosunkowo skromne miejsce. Prace z tego zakresu publikował głównie w końcowym okresie swej przedwcześnie zamkniętej twórczości naukowej. Problematyka ta pasjonowała go, ale pochłonięty innymi ważnymi przedsięwzięciami, na później odkładał

ukończenie wielu zaplanowanych prac. Przedwczesna śmierć uniemożliwiła ich realizację. Małecki przygotowywał obszerną pracę o genezie pierwszego literackiego języka Słowian. Zamierzał w niej przedstawić również szereg zagadnień pozajęzykowych, np. historię misji Cyryla i Metodego w świetle najnowszych badań, genezę liturgii słowiańskiej Słowian adriatyckich, powstanie alfabetów słowiańskich i ich wzajemny stosunek. Zapowiadał poddanie rewizji klasycznego dzieła Vatroslava Jagicia *Entstehungsgeschichte der Kirchenslawischen Sprache* (1912). Jego zdaniem Jagić nie docenił bardzo ważnej granicy, jaka istnieje między językiem, którym mówili św. Cyryl i Methody w 2. połowie IX w., a językiem znanym nam z zabytków zachowanych w o 150–200 lat późniejszych odpisach. Zagadnienie ojczyzny języka staro-cerkiewno-słowiańskiego miało wypełnić jeden z rozdziałów przygotowywanej pracy. Problem ten referował Małecki na posiedzeniu Komisji Językowej PAU 14 marca 1945 r. Omówił dwa zjawiska fonetyczne, których przy kwestii ojczyzny Cyryla i Metodego albo nie uwzględniano, albo ujmowano je nie zawsze trafnie: problem *r* i *l* oraz połączeń *r*+*z*, *l*+*z*, a także braku w głogolicy osobnego znaku dla *j*. Małecki zajął się również problemem pochodzenia twórców alfabetu słowiańskiego w artykule *Czy św. Cyryl i Methody byli Słowianami?* Pracował nad podręcznikiem języka staro-cerkiewno-słowiańskiego przeznaczonym dla polonistów i sławistów. Jego pierwsza część miała obejmować ogólne wiadomości o języku staro-cerkiewno-słowiańskim, jego genezie, zabytkach i piśmie, drugą część stanowić miała gramatyka ujęta w ścisłej łączności z językiem polskim. Praca ta była efektem wykładów, które profesor prowadził w tajnych zespołach polonistyczno-slawistycznych w latach 1942–1945. Niestety, śmierć uniemożliwiła doprowadzenie do końca tego dzieła. Opracowana została część pierwsza, z drugiej pozostały tylko fragmenty. Studium Słowiańskie UJ wydało ją drukiem pt. *Najstarszy literacki język Słowian*. Broszura ta przez lata służyła sławistom i polonistom, a i dziś pozostaje jednym z najlepszych wstępów do gramatyki staro-cerkiewno-słowiańskiej.

Małecki był znakomitym popularyzatorem wiedzy o Słowianach. Chętnie występował w charakterze prelegenta na powszechnych wykładach uniwersyteckich. Zachował się spis wykładów, który obejmował następujące tematy: Słowianie nad brzegami Morza Śródziemnego, Czarnogóra i Czarnogórcy, Macedonia i Macedończycy, problem „macedoński”, Słowianie w Grecji, granica językowa polsko-czeska i polsko-słowacka, mniejszość polska na Słowacji, gwara podhalańska u Tetmajera i Orkana, polskość i polszczyzna naszych kresów południowych, zagadnienie pochodzenia polskiego języka literackiego. Wymienione tematy zgłosił równocześnie we wrześniu 1934 r. jako tematy odczytów radiowych. Szeroką propozycję odczytów radiowych przedstawił również w r. 1945: „Polska a Słowiańszczyzna”, „Nasz program słowiański w nauce”, „O wyzwolenie wszystkich Słowian”, „Słowianie pod panowaniem włoskim”, „Słowianie pod panowaniem greckim”, „Słowianie pod panowaniem niemieckim”, „Słowianie pod panowaniem rumuńskim i węgierskim”, „Słowianie pod panowaniem albańskim”, „Międzysłowiańskie zagadnienia graniczne”, „Granica językowa polsko-czeska”, „Granica językowa polsko-słowacka”, „Zagadnienie odrębności macedońskiej”, „Zagadnienie odrębności czarnogórskiej”, „Za-

gadnienie Łemków w Polsce i na Słowaczynie”, „Polskie osady na Bukowinie”, „Polacy w Bośni”, „Słowianie w Dobrudży”, „Słowianie w Banacie”.

Mieczysław Małecki był wybitnym organizatorem. Z jego inicjatywy powstała w r. 1934 w Uniwersytecie Jagiellońskim Katedra Filologii Południowosłowiańskiej, którą przez szereg lat kierował. Niezwykły talent organizacyjny ujawnił w czasie wojny jako pełnomocnik rektora UJ do spraw tajnego nauczania uniwersyteckiego. Jako kierownik Studium Słowiańskiego UJ przyczynił się do jego rozwoju, pomnożył liczbę katedr, zainicjował specjalną „Bibliotekę Studium Słowiańskiego”, która objęła nie tylko serie naukowe, ale też podręczniki, słowniki, prace popularnonaukowe i dwa czasopisma: „Rocznik Sławistyczny” i „Pamiętnik Słowiański”. Jako członek komitetu redakcyjnego „Rocznika Sławistycznego” (od 1936 r.) przyczynił się do udoskonalenia pracy redakcji, nawiązał ściślejszą współpracę z zagranicznymi uczonymi. Wiele uwagi poświęcił popularyzacji wiedzy o Słowiańszczyźnie, organizował wykłady i kursy słowianoznawcze w Krakowie i na prowincji, przede wszystkim dla nauczycieli. Ostatni taki kurs dla nauczycieli zorganizował w Polanicy w czasie wakacji 1946 r.

Małecki cieszył się opinią znakomitego wykładowcy. Miał niezwykle dar zachęcania i inspirowania do pracy. Był wielkim przyjacielem młodzieży. Potrafił nią kierować umiejętnie, taktownie czuwając nad jej rozwojem naukowym. Uczniami jego byli m.in. Franciszek Sławski, Kujo Kujew, Zbigniew Gołąb.

Odszedł przedwcześnie, w 44. roku życia. Bezpośrednią przyczyną zgonu była nieudana operacja, ale odegrało też rolę nadmierne wyczerpanie nieustanną pracą, a także ciężkie lata wojny oraz przeszło roczny pobyt w niemieckich obozach koncentracyjnych.

Mieczysławowi Małeckiemu nie poświęcono za życia żadnych ksiąg pamiątkowych — zmarł bowiem w wieku bardzo młodym. Uniwersytet Jagielloński nie zapomniał o swoim znakomitym i wielce zasłużonym profesorze. W 30-lecie śmierci tego wybitnego uczonego, wielkiego patrioty i obywatela, kierownika tajnego uniwersytetu w czasie okupacji niemieckiej, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego zorganizował Międzynarodową Sesję Naukową w dniach 15–16 listopada 1976 r. Rada Miasta Krakowa na wniosek Uniwersytetu nadała części ulicy Spadzistej, gdzie mieszkał i pracował, nazwę ulicy Mieczysława Małeckiego. Uroczystą sesję poświęconą Małeckiemu zorganizowała też w 30. rocznicę jego śmierci Macedońska Akademia Nauk i Sztuk (27 grudnia 1976 r.).

Bibliografia

Archiwum UJ: Akta S II 619, W. F. II, 122 i 478.

T. Бояджиев, Мечислав Малецки и българската диалектология, [w:] *Od Wisły do Maricy*, Kraków 1991, s. 182–188.

W. Boryś, *Mieczysław Małecki jako badacz dialektów chorwackich*, [w:] *In memoriam Mieczysław Małecki*, red. J. Rusek, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze” 85, Kraków 1987, s. 45–53.

J. Jelenović, *Mieczysław Małecki*, „Filologija” (Zagreb) 4, 1963, s. 237–242.

P. Hübner, *Sila przeciw rozumowi. Losy Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1939–1989*, Kraków 1994.

- In memoriam Mieczysław Malecki*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze” 85, red. J. Rusek, Kraków 1987.
- M. Karaś, *Mieczysław Malecki (1903–1946)*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit. s. 9–15.
- M. Karaś, *Geografia wyrazowa w pracach M. Maleckiego*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit. s. 29–36.
- K. Кувев, *Спомени за проф. д-р Мечислав Малецки*, [w:] *Od Wisły do Maricy*, Kraków 1985, s. 243–246.
- T. Lechr-Spławiński, *Mieczysław Malecki*, „Życie Słowiańskie” I, 1946, s. 268–270; przedruk w: idem, *Rozprawy i szkice z dziejów kultury Słowian*, Warszawa 1954, s. 300–303.
- K. Мирчев, *Проф. Мечислав Малецки*, „Език и литература” 1947, nr 1, s. 68–69.
- Ne cedat academia. Kartki z dziejów tajnego nauczania w Uniwersytecie Jagiellońskim 1939–1945*, zebrali i oprac. M. i A. Zarębowie, Kraków 1975.
- K. Nitsch, *Ś.p. Mieczysław Malecki 14 VII 1903–3 IX 1946*, „Język Polski” XXVI, 1946, s. 129–134; przedruk w: idem, *Ze wspomnień językoznawcy*, Kraków 1960, s. 324–333.
- K. Nitsch, *Mieczysław Malecki (1903–1946)*, „Revue des Etudes Slaves” 26, 1950, s. 306–312.
- D. Petrović, *Mječislav Malecki kao proučavalac govora Crne Gore*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, red. J. Rusek, Kraków 1987, s. 55–62.
- H. Pałaszowa, *Bibliografia prac Mieczysława Maleckiego*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 95–98.
- J. Rusek, *Badania Maleckiego nad językiem staro-cerkiewno-słowiańskim*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 65–70.
- J. Rusek, *Bułgarystyka w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] *Od Wisły do Maricy*, Kraków 1981, s. 115–123.
- F. Sławski, *Mieczysław Malecki jako uczony, nauczyciel, organizator*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 17–21.
- Z. Topolińska, *Reduplikacja zaimkova w macedońskich gwiarach Suchego i Wysokiej (na podstawie tekstów zapisanych przez M. Maleckiego w r. 1933)*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 71–78.
- Universitas rediriva. W 30. rocznicę pierwszej powojennej inauguracji Uniwersytetu Jagiellońskiego 19 III 1945*, „Biuletyn Informacyjny Rektora” 1975, nr 3 (29).
- S. Urbańczyk, *Atlas językowy polskiego Podkarpacia*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 23–28.
- S. Urbańczyk, *Dwieście lat polskiego językoznawstwa (1751–1950)*, Kraków 1993.
- S. Urbańczyk, *Malecki Mieczysław Bronisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XIX, Kraków 1974, s. 437–439.
- S. Urbańczyk, *Mieczysław Malecki*, „Odrodzenie” 1946, nr 39.
- B. Vidoeski, *Mieczysław Malecki jako badacz dialektów macedońskich*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 37–43.
- B. Видоески, *Мјечислав Малецки како славист и испитувач на македонските дијалекти*, [w:] *Свечен собир посветен на Мјечислав Малецки одржан на 27 декември 1976*, Skopje 1977, s. 9–20.
- K. Wrocławski, *Folklorystyczna wartość tekstów zapisanych przez Maleckiego w Macedonii Egejskiej*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 79–87.
- K. Wrocławski, *O formie artystycznej tekstów ludowych zapisanych przez M. Maleckiego w Macedonii Egejskiej*, [w:] *Prasłowiańszczyzna i jej rozpad*, red. W. Boryś, J. Rusek, Warszawa 1998, s. 365–372.
- Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historia katedry*, red. W. Taszycki, A. Zaręba, Kraków 1964.
- A. Zaręba, *Badania nad językiem macedońskim i jego dialektami w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 89–93.
- A. Zaręba, *Badania Maleckiego nad językiem polskim poza granicami kraju*, „Зборник за филологију и лингвистику” XXI/2, 1978, s. 163–169.
- A. Zaręba, *Badania Maleckiego nad językiem polskim poza krajem*, [w:] *In memoriam Mieczysław Malecki*, op. cit., s. 63–64.
- A. Zaręba, *Problemy badawcze dialektologii słowiańskiej w dwudziestolecu międzywojennym (Przegląd krytyczny, 1918–1939)*, „Зборник за филологију и лингвистику” XXIV/2, 1918, s. 57–80.